

Nisanê çekuye¹

C.M. Jacobson

Nisanê çekuye ser qeydê rastnustenê ke cêrê, qerarê seminerê 20.-22.11.1998ê (Sonsbeck/Alamanya). Wazenime ke nustoğê ma nara tepia eve ni qeydu binusnê.-Redaksiyone

Nisanê çekuye wendene, nustene u qeseykerdene de mordemi rê ordim kenê. Mordem çituri waneno, nus-
neno ya ki qesey keno, ni nisanu ra bêli beno.

1 Nisanê ke *peyê* çekuye (cumla) derê

1.1 Noxta (Alamanki: *Punkt*)

1.1.1 Peyê çekuye de

Eke çekuye çekuya perşi ya ki vengdaişi niya, çekuye 'ke qediye, noxta bena cı.

- § **Koremore kora.**
- § **Lazek vano ke, moa ho nêwesa.**
- § **Torê zamet, pençere cade.**

1.1.2 Sırakerdene de ya ki lista de, amoru ya ki herfu ra tepia

- § **1. soe 2. muriye 3. hengure**
- § **A. soe B. muriye C. hengure**
- § **a. soe b. muriye c. hengure**

1.1.3 Qesu kılmkerdene de (Alamanki: *Abkürzungen*)

- § **u.ç.b.** (u çiyö bin)
- § **uçb.** (u çiyö bin)
- § **mes.** (mesela)

1.1.4 Hirê noxtey

Hirê noxtey musnenê ke çiyê nêmezeto.

Fatike . . . Zewez çiko nêzonena . . .

1.2 Nisanê perşi (Alamanki: *Fragezeichen*)

- § **Kam?**
- § **Key?**
- § **To di, nêdi?**

Eke çiyê ra sık beno, gune zerrê kılamey (parantez) de nisanê perşi cı bo.

1980 (?) – 1995

¹Nia de: Hopper, Gale, Foote, u Griffith. *A Pocket Guide to Correct Grammar* (2nd ed.) Barron's Educational Series, New York, Loon: 1990, pelge 119-139.

1.3 Nisanê vengdaene (Alamanki: *Ausrufungszeichen*)

Emir, rêca, wastene, vatena qewetne u vengdaene ra tepia no nisan beno cı. No nisan gereke jêde menuşiyoy, zovina qeweta ho bena kemi.

- § **Zof rınd vi—tora vajine!**
- § **Bıraenê, waenê, bêrê ita!**
- § **Zonê ho qesey bike!**
- § **Wes u war bımanê!**

2 Nisanê ke *wertê* çekuye derê

2.1 Virgule (Alamanki: *Komma*)

2.1.1 Waxtqesu (fiilu) ra tepia

Waxtqesê ke eve sıra têdima yenê, inu ra tepia gune virgule cı bo. No qanuno de çip u mıqeremo.

- § **Ez şine, di, amune.**
- § **A şıye, rot, peyser amê.**
- § **Ey karê ho kerd, samia ho werde, nıka ki oroşino ra.**

Hama eke çekuye *konyunktifa* (yanê, eve modusê “wastene”), waxtqeseo ordımcı ra tepia gune virgule cı mebo.

- § **İ wazenê bımanê.**
- § **O nêwazeno bıvino.**
- § **Şikime bêrime.**
- § **A bese nêkena şêro.**

2.1.2 Ciakerdena çiyê jê jümine ke têdima yenê de

- § **Ali, Hesên, Heyder**
- § **Ali, Hesên, Heyder u Mursa**
- § **Ali, Hesên u Bese, Heyder u Mursa**
- § **Ma ameyme, niştıme ro, qesey kerd.**

2.1.3 Dı çekuyê ke eve jü qesê giredaişi giredaê

<i>çekuya 1ine</i>			<i>çekuya 2ine</i>	
<i>çiyê çekuye</i>	<i>vatena çekuye</i>		<i>çiyê çekuye</i>	<i>vatena çekuye</i>
§ Lazek	veno,	hama	çêneke	sona.
§ Lazek	veno,	çıke	çêneke	sona.
§ Lazek	veno,	ya ki	çêneke	sona.
§ Lazek	veno,	u	çêneke	sona.

2.1.4 Qesê ke tam parçê çekuye niyê

Qesê 'ke tam parçê çekuye niyê, gune eve virgule cia bê.

- § **Ala**, tı veng meke.
- § **Ma**, mordemek kata şî?
- § **Heya**, ma yeme çê sîma.
- § **Nê**, ma nîme.
- § **Çhemo, çhemo**, mordemê kemera mîna almoştî gurete, rema!
- § **Na ri ra**, ma henî wazeme.
- § **Heto bin ra**, ma ki zovîna çî guret.
- § Ma wast ke to bîvinîme, **coka**.
- § Sîma ke peyser amey, **hona**.
- § Henî beno, **qe!**

2.1.5 Qesê ke hurendia huya normale de niyê

Qesê ke hurendia huya normale de niyê, gune eve virgule cia bê.

çekuye de hurendia normale	hurendia ke normal niya
§ Wa u biraê rozê jü dewe de benê.	Rozê, jü dewe de, wa u biraê benê.
§ Rae ra vake, "Dewe nîka vineme!"	Rae ra vake, "Nîka vineme, dewe!"

2.1.6 Jü çekuya bîna (Alamankî: *Nebensatz*) ke hetê veri dera

Jü çekuya bîna ke hetê veri dera, gereke eve virgule cia bo.

- § **Hata ke vengê gîme-gîme 've thuthuriye ra gosê mî nêero**, çêna ho mêrde nêdan!"
- § **Waxto ke koremore ama riyê dîna**, Wairê Dîna kemera almoştî da ve cî.
- § **Xal 'ke hona koka dare nêşîyo**, qîlançîke perrena ra, sona.
- § **Eke bi tari**, bena tever, sona.

2.1.7 Jü çekuya bîna ke werte dera, lozîm niya

çekuya bîna ke werte dera, hama lozîm niya, gune eve virgule cia bo.

- § Mîletê ma ki wazeno, **jê her mîleti**, koka ho sero bîrowîyo.
- § **Xal, werezaê ho ke tenê beno pil**, cêno, werezaê ho rusneno mektev.

2.1.8 Jü çekuya bîna ke werte dera, lozîma

Jü çekuya bîna ke werte dera, hem ki hetê maney ra gereke çekuye de bîvo, gune eve virgule cia bo.

Ma hesna ke, **taine ki voz do, şîyê dugelunê teveri.**

2.1.9 Parçê de çekuye 'ke werte dero

Parçê de çekuye 'ke werte dero, gere eve virgule cia bo.

- § Ma, **meste nê**, *bêro* yeme çê to.
- § Ey, **avukat nê**, wast ke *doxtor* bîvino.

2.1.10 Ğelet famkerdene de

Eke çekuye zovina ğelet fam bena, gune virgule cı bo.

- § Ma **some suke**, vineme. (Alamanki: *Wir gehen in die Stadt, dann sehen wir.*)
- § Ma **some, suke** vineme. (Alamanki: *Wir gehen um die Stadt zu sehen.*)

2.1.11 Zovina cau de

Jê na meselunê cêrenu de gune virgule cı bo.

- § **Mesela**, . . .
- § **Olvozê hewli**, . . .
- § **1,000,000**
- § **O vano**, “Ma meste yeme çê to.”

2.2 Noxta 've virgule ra (noxtavirgule) (Alamanki: *Strichpunkt*)

Dı çekuy 'ke bê qesê giredaişi amey têlewe, gune noxtavirgule cı bo.

- § **Bıke, bîvine; meke, mevine.**

çekuya 1ine			çekuya 2ine	
çiyê çekuye	vatena çekuye	;	çiyê çekuye	vatena çekuye
§ Heya, mordemê	ame, şî	;	mı	di.
§ Uwa	i çemi vêrde ra, şîye	;	ez	nıka zovina çemune.

Dı çekuy 'ke eve qesê giredaişi amey têlewe, hama virgule ki esta:

- § **Ez zof hewnu nêvinenune, ya ki vinenune; hama eke ustune ra, mı viri ra sonê.**

çiyê çekuye	vatena çekuye	;	giredais
Ez	zof hewnu nêvinenune	,	ya ki
[ez]	vinenune	;	hama
	eke ustune ra	,	
[yi]	mı viri ra sonê.		

2.3 Dı noxtey (Alamanki: *Doppelpunkt*)

- § **Îta ra dıma ni yenê: 1. . . . 2. . . . 3. . . .**
- § **Taê meseley estê: 1. . . . 2. . . . 3. . . .**
- § **Ni namey Aravki ra cêriye, vajime ke: Memed, Ali, Hüseyin . . .**
- § **Vanê ke, jü çi her çiyoy bini ra avê yeno: pere.**
- § **10:30 (sate des u nê)**

2.4 Tire (Alamanki: *Bindestrich*)

Meselunê nianenu de:

- § **xan-xırave**
- § **pede-pede**
- § **dı-hirê**
- § **thıp-thol**

Peyê xete de qese leteykerdene de.

- § **... bıvirastenê.**

... bı-
virastenê.
... bıvi-
rastenê.
. . . . bıviras-
tenê.
bıviraste-
nê.

Tarix u roji 'ke nuşinê:

- § **1895 - 1995** (yanê, 1895 ra hata 1995)
- § **02.- 04.05.1999** (yanê, 02 ra hata 04)

2.5 Tira derge (dı tiri têlewe) (Alamanki: *Strich*)

İson 'ke wertê qeseykerdene de qesê ho bırrna, dıma reyna qesey kerd.

- § **Mı wast ke—nê, ez thoa nêvan.**

İson 'ke wertê çekuye de zovina çiyê va, dıma çekuya ho qedene.

- § **Lazê mı—u zof lazeko de baqılo—şi mektev, bi avukat.**
- § **O derdunê i mileti nusneno—pê daktula.** (O derdunê i mileti *pê daktula* nusneno.)

2.6 Çengel (afastrof) (Alamanki: *Apostroph*)

2.6.1 Kılmkerdene de

- § Ez **vaji'**...(Ez vajine...)
- § Lazê **m'!** (Lazê mı!)

2.6.2 Eve amoru, herfu, u.ç.b.

- § Na pelge sere hirê **4'i** (çor'i), des **x'y** (xe'y), u ses **&y** (u'y) estê.

2.7 Kılame (Alamanki: *runde Klammern/Parenthese*)

- § Ma şime suke (**namê na suke Xarpêto**); suke de çi-mi guret.
- § Ma şime, **(1)** mordemê ho di, **(2)** çi-mi guret, **(3)** arave hêrna.

2.8 Kılameo kosın (Alamanki: *Klammern*)

- § “Hal ve hal, destê mordemi [**taê vanê, mordeym**] coru cıra nêbeno.”

2.9 Dı çengeli (Alamanki: *Anführungszeichen*)

2.9.1 Namê nustisê perlotu u.ç.b. de

- § “**Koremore**”
- § “**Sanika Pepugi**”

2.9.2 Çiyo ke direkt vajino

U vano ke, moa dey nêwesa.

- § U vano, “**Moa dey nêwesa.**”
- § “**Moa dey nêwesa,**” vano.
- § “**Moa dey nêwesa,**” vano. “**Xestexane dera.**”
- U vano ke, moa dey “**nêwesa**”.

3 Nusteo çot (nusteo italik) (Alamanki: *Kursivschrift, Schrägschrift*)

3.1 Namê kitavu, perلودu, jurnalû, uçb.

- § *Tayê Lawikê Dêrsimi*
- § *Piya*
- § *Ware*
- § *Tija Sodri*
- § *Kormuşkan*
- § *Desmala Sure*
- § *Mundarten der Zaza*
- § *A Grammar of Dimili (also known as Zaza)*
- § *Rastnustena Zonê Ma*
- § *Zazaca Okuma-Yazma El Kitabı*
- § *Grammatik der Zaza-Sprache*
- § *Zazaki - Grammatik und Versuch einer Dialektologie*

3.2 Qesey, herfi

Mordem 'ke jü qese ya ki jü herfe ser qesey keno:

- § No qese *qawaxe* de, hire herfê newey estê: *q, w, x*.

3.3 İson 'ke giraniya çekuye jü qesey ser nano ro

İson 'ke giraniya çekuye jü qesey ser nê ro, no qese gunê eve nusteo çoti binuşiyo.

- § *Ez wazon ke şêrine suke, hama tı nêwazena.*

4 Tavela nisanunê çekuye

	nisan	Zonê Ma	Alamanki	Tirki
(1)	.	noxta	<i>Punkt</i>	<i>nokta</i>
(2)	,	virgule	<i>Komma</i>	<i>virgöl</i>
(3)	'	çengel (afastrof)	<i>Apostroph</i>	<i>apostrof</i>
(4)	-	tire	<i>Bindestrich</i>	<i>tire</i>
(5)	—	tira derge	<i>Strich</i>	<i>çizgi, “—” işareti</i>
(6)	?	nisanê perşi (persnisan)	<i>Fragezeichen</i>	<i>soru işareti</i>
(7)	!	nisanê vengdaene	<i>Ausrufzeichen</i>	<i>ünlem işareti</i>
(8)	“ ”	dı çengeli	<i>Anführungszeichen</i>	<i>turnak işareti</i>
(9)	:	dı noxtey	<i>Doppelpunkt</i>	<i>iki nokta üst üste</i>
(10)	;	noxta 've virgule ra (noxtavirgule)	<i>Semikolon</i>	<i>noktalı virgöl</i>
(11)	()	kılame (parantez)	<i>runde Klammern</i>	<i>parantez</i>
(12)	[]	kılameo kosın (parantezo kosın)	<i>Klammern</i>	<i>köşeli parantez</i>
(13)	<i>italik</i>	nusteo çot (nusteo italik)	<i>Schrägschrift</i>	<i>italik yazı</i>